

VITTEPRAETJE

mededelingen
voor en door de leden van
HERDEREWICH
oudheidkundige vereniging

Kwartaalblad van de oudheidkundige vereniging
"HERDEREWICH"

In dit nummer:

Van de bestuurstafel	pag. 2
De Nieuwe Hollandse Waterlinie Verslag van de lezing van de heer M.J.M.van Broekhoven	pag. 3
Professoren van de Gelderse Academie (3) Johan Melchior Kemper	pag. 7
360 Jaar oude graffiti in Harderwijk Inscripties in de Catharinakapel	pag. 9
Kroniek van Harderwijk 1997	pag. 11
Xylotheken in Nederland	pag. 17
Werkgroep Archeologie	pag. 19
Bibliotheek	pag. 19
Lezing Fraterhuis	pag. 19
Kort verslag najaarsexcursie	pag. 20

Van de bestuurstafel

Onze oproep in het vorige Vittepraetje voor een secretaris heeft succes gehad. Han Vrielink reageerde en is bereid om het secretariaat op zich te nemen. Han is geen onbekende voor Herderewich. Gedurende vier jaar (1979-1983) is hij penningmeester van onze vereniging geweest. Han van harte welkom in het bestuur.

Het zou natuurlijk heel erg mooi zijn als op onze **oproep voor een voorzitter** dezelfde reactie zou komen. Draal niet, pak de telefoon en bel 0341-421342; dan is het bestuur bij de komende jaarvergadering weer compleet.

Van de penningmeester

De contributies lopen binnen. Van onze 274 betalende leden hebben inmiddels 268 leden hun jaarlijkse bijdrage gestort. Hieruit volgt natuurlijk wel dat **6 leden nog niet hebben betaald.**

Beste (nog) niet betaler, wilt u zo vriendelijk zijn het geringe bedrag van f. 30,00 waarvoor het héle gezin een héél jaar lid is, omgaand te storten op **giro 303 6192**. Niet alleen de penningmeester, maar ongetwijfeld ook uw medeleden stellen dat zeer op prijs!

Van ons lid de heer J.Karssen ontvingen wij naast de contributie, ook nog eens een extra storting. Hartelijk dank!

Korte mededelingen:

In de nieuwe werkgroep "Historisch Harderwijk en Internet" wordt Herderewich door Karel Uittien vertegenwoordigd. De eerstvolgende vergadering is 7 december. Leden die over dit nieuwe medium of een te maken homepage "HERDEREWICH" verstandige dingen kunnen zeggen, worden graag te woord gestaan.

Rectificatie:

In het boekje "*Inhoudsopgave Herderewich Kronieken*" dat wij de vorige keer gratis bij het Vittepraetje hebben meegeleverd, is een onjuistheid geslopen.

Het artikel "Harderwijk in het cholerajaar" (1976-2) is niet van Karel Mars maar van J.C.Vrielink. Onze excuses aan de heer Vrielink.

Na zijn inleiding leek het er even op of de heer Van Broekhoven een geheel militair technisch betoog zou geven houden over boeren en graansteek met standaard uitdrukkingen en het militaire ambonec. Bij het vorderen van de lezing werd alomtegenwoordig duidelijk dat M.J.M. overtuigend was zonder de hals recht over de waterlinie of zijn contact te halen. Het verhaal werd stapsgewijs maar met grote stappen afgewandeld, te beginnen bij de opbouw van de Nieuwe Hollandse Waterlinie voor een land. Ter vergelijking: er zijn voorbeelden in de defensiestrategie van zware landen, zoals in Rusland met zijn enorme uitgestrektheid maar in de vijand zich het oedroperen in Vietnam met zijn enorme bossenlanden, in het ontoegankelijke Zwitserland en in Nederland niet met het water.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie van de Zuiderzee tot aan de Lek

De waterlinie heeft alles te doen met oorlogvoering. Tot de uitvinding van het buskruit bestonden geschieten uit handgemaakte met het primitieve vuurdeel voor de verdedigers dat er niet werd geschoten. Er werd geschoten met steenen, spanten en geschieten met pijlen en alzo ook met rookbommen etc. In de 16de eeuw en door de aanwending van buskruit werd dat een heel ander verhaal. De verdedigers werden steeds handiger en vernieuwender gebouwd en de verdediging steeds meer de nodige verbeteringen.

Met steenen (dondersteenen) en ijzeren kogels lozenen de bresen en grachten. Deze verdedigden bij het bereiken van het rijk. Er zullen maar weinig mensen zijn die niet weten dat veldtochten op het moderne gebied om tot de technische wapens hebben geleid.

Tot de vroegste geschiedenis van het gebruik van inwendige (het onder water zinken van land) komt de 80-jarige oorlog. Deze verdedigers waren veel vertrouwd met grote hoeveelheden water in het land. Men hebben ons altijd tegen het oorspronkelijke inwendig oor de zinken droeg te houden. Om het water als verdediging te geven gebruiken in bepod

geen uitbreiding, hoogstens een uitbreiding. Het is met meer succes van de omstandigheden gebruik maken om de waterlinie te komen. Voorbeelden van beleid gebruikt zijn Brielle (1672) en Leiden (1674)

Tot twee ontzettingen vóór de Elzasvaarders dat hun opmars regelmatig werd gestopt door ondergelopen gebieden. Alva's troepenstroom van Philips II van België gaf ligging en één of andere sloof gelukkig daarvan. Het was omkeren of als nibben verzuipen. Zo'n hindernis had in ieder geval z'n nut bereikt.

In 1684 werd eigenlijk voor het eerst gebruik gemaakt van een echte waterlinie. Voorkomen moest worden dat het olend Tholen werd bezet. Om de toegang te ontzeggen hunderde men het gebied.

De spreker vraagt of wij wel weten waar Tholen ligt en wat daar voor belangrijke te zien is. Wij lijken hem het westoord schuldig en haakten het erop dat het van betekenis belang otaal zijn geweest. Geden de ruchtigheid bij het vultoren van erogebieden.

In 1684 was het prins Maurits die het idee voorlegde om door het ontzeggen van een waterlinie, die zich uitstrekte van Muiden tot Vreeswijk, het ochterland tot een onbereikbaar vesting te maken. Maar dat idee werd niet aangenomen. Frederik Hendrik kon 40 jaar later met het plan van een Utrechtse linie, langs de Vecht en de Rijn. Er is wel een het project begonnen maar om diverse redenen, o.a. de Franse, nooit uitgevoerd. Pas 40 jaar later werd zijn plan voor een Hollandse waterlinie, langs de Rijn Muiden-Nieuwenhuis-Woerden-Oudewater-Schoonhoven, uitgevoerd.

In vele opzichten was 1672 een reuzenjaar. Ook van de verdediging tegen de troekende Franse troepen. Door de vorst bereikt alle inundaties en de vijand had een tijd doortocht naar de gestelde plaatsen in het Hollandse. Zij trokken boven Vliedam lange naar Zwammerdam en Bodograven. De waterlinie inneg achter onmiddellijk aftakt bij het invallen van de dool. Ook zij worden erover dat het toch een slechte manoeuvre was en de moesten zich bij het wijgen van de temperatuur bijge terugtrekken naar de civelen weer te vinden komen.

Een kleine trek naar Harderwijk is was een zekere Cortaëlus Rudolphus Thomaas Krijgshoof die op 6 januari 1784 in Harderwijk de graad van Doctor in de geneeskunde verwerf. Van de wester in de rechten en wijsheden gepromoveerde erfe is het bekend of hij lang preloerde. Zeker is dat hij later directeur werd van de Hollandse Fortificaties, door Koning Willem II in de vroeland werd verheven (janon, 1784) en eengesteld als Directeur-Generaal van Fortificaties.

[Cortaelus Rudolphus Thomaas Krijgshoof. *Algemeen* 02-06-1738, † witer 24-11-1800, werd op 20 september 1777 in Harderwijk ingeschreven als slecht rechten en 2 jaar later op 20 juni 1779 als *juridicus* in de *Stoof*. Op 17 juni 1780 hield hij een *discours* over een staatskundig onderwerp. Op 20 juni van dezelfde jaar vestreeg hij het doctoraat *theologie* en op 3 januari 1784 het doctoraat *medicijnen*. Hij nam op 20-06-1784 in Harderwijk met *Johanne Gerecht* van der *Plaet*. *nat*]

Het was deze geleerd (militaire term voor functionaris bij de politie, red.), graaf voorstander van de waterlinie, die de afbreuring ter hand nam om Utrecht als beleegrijk knooppunt van wegen en wateren bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie in te stellen. Het voortbrengen van groepen van noord naar zoid achter de linie werd op deze wijze van stuk veilig. In 1615 bereikt de Koning officieel de HLNW. west te liggen door de linie

ten oosten van Utrecht te laten lopen. Dat betekende tevens dat steden als Woerden, Schoonhoven, Goudswaer en Nieuwpoort als vestingsted hadden afgedaan.

De overblijfselen op het gebied van de artillerie waren duidelijk dat het tijd werd om erin te denken met de beveiliging achter de linie. Het bouwen van forten en batterijen gebouwen nam een aursang. De krijgsmacht werd ingasteld. Op de kaart werden cirkels getrokken met een diameter van één kilometer weerblanwa geen bebouwing van welke aard ook mocht plaats vinden. De armoedevelden van de eigen militaire diensden vijf van cirkels te lijken. Dat bleek later een rampodige ontdekkings bij de uitbreiding van de steden, maar de forten kregen voortgang. Chedet beton in onze oostaten nog onbekend was, werden de forten samenkomst uit zijn opgedraaken en vooralen van de nodige faciliteiten voor bewoning en bevoersing.

Bij het samenemen van de vestingwet in 1874 werd bepaald wat voor de verdediging van nationaal belang was. Daarmee kwam een einde aan het lokale getoelg.

In de wet kwam een verdedigingscommissie de volgende projecten aan de orde:

- De stelling Amsterdam (Nationaal Fort)
- De Zuidere Veldlinie (inclusief de Grebbenberg)
- Den Helder
- Zuiderwaterlinie
- Hollandse Klop-Valkorak
- Maasmonden
- Overgang en grote Maeren
- Westerschelde

Tegen het einde van de vorige eeuw was de uitbreiding van de brisantementen al 10x groter dan vroeger en de schietlijn van niet geschut, door de uitbreiding van de geschieden lopen, groter en nauwkeuriger. De stad Utrecht kon niet voor de laatste al bereikbaar worden. Het noemde tot verdere bouw van forten, te van beten. Er was bovendien behoefte aan overdekte schuipplaatsen en later ook een kazernestien. De Nieuwe Nederlandse Waterlinie heeft nog steeds gedrukt in de verdedigingsplannen van 1940. Het laatste einde kwam in 1963. Na de afheffing heeft Defensie steeds twee forten afgebroken en graham en toegankelijk voor het publiek.

De Linie.

De heer Broekhoven gaf met diverse overheadprojecties de loop van de voormalige linie (sinds 1815) aan. Het werd duidelijk dat in het te bevoelen gebied tussen de Zuiderzee en de Biesbos veel locaties waren aangeduid waar forten en onderkomens lagen. Een fort werd in het algemeen op een plaats gebouwd waarmee een "acces" (een voor de hand liggende vijandelijke opmarsroute) met succes kon worden afgegrensd met alle vuurkracht waarover kon worden beschikt.

Door de neutraliteitspolitiek tijdens WO1 konden de stelsels verder worden uitgebouwd, waarbij begonnen werd met het gebruik van beton. Er werd geëxperimenteerd met het wapenen van beton. Dat wil zeggen het beton versterken met ijzerwerken om afbrokkeling en beschadiging tegen te gaan. (gewapend beton)

De forten

De taak van een fort is de vijand op afstand te houden. In dit geval dus ruim voor de waterpartij zoals deze was gepland. Bovendien waren zij zodanig gesitueerd dat zij elkaar konden steunen. Dit impliceert tevens dat er ruime schootsvelden dienden te zijn en dat verklaart de instelling van de kringenwet. In 1940 moesten we echter ervaren dat er zwaar de hand mee gelicht was. Van tijdige opruiming van de ongeoorloofde bebouwing kon vaak geen sprake meer zijn.

In de voormalige Nieuwe Hollandse Waterlinie liggen nog steeds de nodige forten. Fort Rijnauwen, oostelijk van - Utrecht, met een oppervlakte van 22 Ha, is het grootste van ons land. In tegenstelling met het doel waarvoor ze gebouwd zijn heerst er op deze overwoekerde locaties eerst een serene stift. Temidden van verkeersdrukte en nieuwbouw vinden we er een oase van rust.

Entree fort bij Rijnauwen.

Het inunderen.

De kern van de lezing ligt in dit hoofdstuk. De N.H.W. doet zijn naam eer aan als waterhindernis maar dat is slechts een deel van de linie. Zonder forten zou de optrekkende vijand niet te stuiten zijn. (U begrijpt dat met de ontwikkeling van de luchtmacht en paratroepen het effect snel verdween). Het onderwaterzetten is bovendien niet eenvoudig en vereist nogal wat inzicht en techniek. Bij te weinig water hindert het onvoldoende en bij teveel wordt het bevaarbaar en hindert dus ook onvoldoende. De bodem is niet waterpas en er zijn veel bestaande wegen. De waterstanden in de Zuiderzee en de rivieren verschillen onderling van niveau. Het onderwaterzetten is tevens een enorme ingreep in het leven van de bewoners. Wij hebben te maken met inlaat- en spui-sluizen, verschillende waterlopen en de inundatiewet. De inundatiewet regelt o.a. dat alleen van hogerhand bevel kon worden gegeven tot inundatie. Omdat dit op zich al een complexe zaak was moest de coördinatie tussen commando en bezetting van sluizen ook worden geregeld. Het doel was in ieder geval om het gebied tussen Zuiderzee en de Biesbos af te grendelen.

Onze Duitse buren hebben de boel regelmatig verkend. Zij maakten ook een inschatting van de inundatieduur en toonden zich optimistischer dan wijzelf. Wij hielden het erop dat in het ongunstigste geval, dus bij weinig aanvoer van Rijn- en Maaswater, maximaal 29 dagen nodig waren om de zaak te klaren.

De spreker sloot af met enige merkwaardigheden. De vraag is of zo'n waterlinie in het midden van het land wel het juiste effect heeft. Zeker is dat door de eeuwen heen het gebied ten westen van de linie zowel bestuurlijk als economisch als het meest belangrijk werd beschouwd. Politiek gezien waren de gewesten Holland en West-Friesland nu eenmaal van groter belang dan de overige gewesten. Een stad als Harderwijk had in vroeger tijden een belangrijke opstapfunctie om over zee achter de als veilig beschouwde waterlinie te geraken. Naar verluidt werden op 28 april 1940 in de haven van Harderwijk tien aken en vier sleepboten gereed gehouden om in geval van een Duitse inval het vee uit de omgeving over water te evacueren. Het is niet bekend of het zover is gekomen.

Er zijn verhalen dat de Duitsers deze aken zelf hebben gebruikt na de snelle overrompeling. Merkwaardig is ook dat er tot vandaag de dag nog steeds bedrijven zijn, die zich achter de niet meer bestaande linie vestigen.

De lezing van de heer Van Broekhoven was informatief en werd boeiend gebracht.

Professoren van de Gelderse Academie (3)

door N.C.R. de Jong

Ter gelegenheid van de herdenking dat het dit jaar 350 jaar geleden is dat de Gelderse Academie te Harderwijk werd geopend, zal er in de Vittepraetjes van 1998 steeds een professor van de Academie besproken worden.

Joan Melchior Kemper

Joan Melchior Kemper, zoon van een koopman, werd geboren op 26 april 1776 te Amsterdam. Hij volgde lessen aan de Latijnse scholen te Haarlem en te Amsterdam. Daarna studeerde hij rechten te Amsterdam.

De student Kemper had met Anton Reinier Falck het Studentenkorp vertegenwoordigd bij het feest der vrijheid, doch spoedig was hij door zijn verzet tegen gewelddadigheden door mannen van de omwenteling, in de toren van "Roode Janspoort" opgesloten. Van die tijd af hield hij zich buiten de partijstrijd. Zijn doctorsbul behaalde hij in 1795 aan de universiteit te Leiden.

In 1798 liet hij zich toe tot zijn heemseeler professor Cops werd afgezet. In datzelfde jaar werd hij benoemd tot hoogleraar in het burgerlijk en-natuurrecht aan de Gezins Academie in Haiderwijk. Groningen en Franeker bejanden zich in 1802 vruchteloos om Kemper naar hun universiteit in lokken.

In 1805 verzuilde hij zijn hooglerarschap in Heinswijk voor mol in Amsterdam. Drie jaar later vertrok hij naar Leiden.

In 1811, toen Cuyver en Nobil de Heilanden departementen bezochten om zich op de hoogte te stellen over de toestand van het poembaar onderwijs, misten Kemper deze de van de kommisie, die indachtigen omdet qeren ontbrek het onderwijs in Leiden.

Tot het faaciel van twee smelherde-lijheid droeg hij met vrees bij. In zijn "Brieven" (1808) vertelde hij zich tegen de Franse inlijng.

Voor het opstellen van het driemenschap - Van Hogendorp, Van der Deyl, Van Meulders en Van Linburg Brieven - heeft Kemper Van Hogendorp trachten te overtuigen dat herstel van de plebsregeling van vóór 1795 onmogelijk was. Hij stelde de plebs ten vóór. Toen hij met Fransius Scholten in november 1813 als commissaris-generaal van het Algemeen Bestuur was opgetreden, stelde hij door. Op 1 december 1813 kondigden zij een proclamaie af, waarin zij namens Amsterdam Willem de Eerste als soeverein vorst van het vrije koninkrijk uitroepen.

Joon Kemper was van het begin af voorzitter van een constitutionele regering onder de soeveriniteit van het Oranjehuis. Hij was ook de schrijver van de proclamaie van 13 december 1813, waarin prins Willem van Oranje, de latere koning Willem I, tot soeverein vorst werd uitgeroepen. De prins van Oranje schreef hem voor de soeveriniteit terug, naar het was Kemper die hem overtuigde.

Kemper werd in 1814 in de gronland verzetten en daerom tot president van de commissie van samenstelling van de Algemeene Wetboekten tot vervanging van de Napoleonsche wetgeving.

Op 20 jul 1824 overleed hij.

In de St. Pieterskerk in Leiden werd in 1836 een gedenksteen voor hem opgericht.

Jan de Winter (1772-1824)
afg. Willem Blommestein

360 JAAR OUDE GRAFFITI IN HARDERWIJK, INSCRIPTIES IN DE CATHARINAKAPEL 1)

J.J.H. Kooiman

Orlansse vond ik in de Catharinakapel oude inscripties, ingekrast in de beeltonen van de trappele in het oude torenruwe van de kappel van het Klooster.

Een aantal namen en namen zijn leesbaar, sommige leesbaar van een jaartal. Het oudste jaartal is 1534, en het jongste 1895. Eekste inscripties zijn patringiam namen. Dat ik af te leiden uit de helderode beeltonendeur van de kerkering. Oude inscripties zijn door veel en stof donker van kleur geworden. Hun oechdome is hoortje veel te stellen als er geen jaartal is bijgezet. De namen zijn veel meer dan honderd jaar oud.

Wat is er gevonden?

Eene de namen: K.A. van Stralen met het jaartal 1534, Stralen, Oeulter, H.W. lerteb, Lijphart, Balder, H. Strak met het jaartal 1807 en de laatste naam: Tjart. Verder worden zijn inscripties: H.W. 1834, AH, Tvd 1834, J.J 1834, Ad of AL, Elnok 1834.

Denen Adel Jsh. van Hiel en met H.C.R. de Jong. Ik is het gemeentearchief gezocht naar gegevens over de namen.

Wij hebben het volgende gevonden:

De naam Stralen wordt in Harderwijk in Recogniteboek 334 vermeld 7c

Witlam Stralen met in 1541 een schuld af. Maar de naam is niet vermeld als K.A. Stralen van de inscriptie uit 1534 was.

Het is niet duidelijk waer voor de kappel werd gebouwd in het jaar 1534. Mogelijk als nuts van de Veluwe Hooge School, Mure School, of Nieuwe Gymnasium; drie benamingen voor dezelfde instelling in het voormalige Catharina-klooster.

foto: F. den Besten

Vorst 1549 werd p.u. het Klooster met bijbehorende Catharinakapel gebouwd door de Delores Academie, die in het jaar in Harderwijk werd gesticht.

Op 10 en 11 oktober 1909 werd tijdens een symposium in Harderwijk uitgebreid herdenkt het 360 jaar daarvoor de academie werd gesticht.

In 1760 promoveert Jan Jac. Blotius van de Academie in Harderwijk. Blot is zijn naam in de trappele? De kappel werd toen gebouwd voor promotie het zou dat moe-

foto: R. den Besten

lijk zijn. Tot het jaar 1811; toen werd de academie op last van keizer Napoleon opgeheven.

De kapel kreeg vervolgens diverse andere bestemmingen, zoals militaire broodbakkerij, (wederom) Rooms Katholieke kerk, meubelhandel en tenslotte kunstcentrum, wat het nu nog is.

De naam **Clautier** komt voor op een grafzerk in de Grote Kerk. De zerk van grafnummer 827 heeft als opschrift: "Hier leyt begraven ioffer Anna va' Rompelle wed. v'n E zal. Johan Clavtier is in den Heere ontslapen den ..."

De zerk vertoont tevens een alliantiewapen. Het wapen van de man is dat van de familie Clautier, een familie in de 17e eeuw in Arnhem en Wesel.

Hermanus **Wilbrink**, geboren in 1829 te Barneveld en overleden in 1906 te Harderwijk, woonde in de Kerksteeg, vroeger Wijk B huisnr. 48, nu huisnr. 2.

Kraste deze man zijn naam in een baksteen?

De naam **Lijphart** is in Harderwijk verder niet bekend. Bij Marle, onder Heerde, woonde tot voor vijftig jaren een familie Lijphart.

Bakker is een veel voorkomende naam. Welke Bakker staat op een steen in de kapel?

E.Smink 1907 is vermoedelijk Evert Otto Smink, geboren in 1894 in Harderwijk. Zijn vader Barend was timmerman. Het gezin vertrok in 1912 naar Amerika.

De naam **Tjark** is waarschijnlijk een voornaam, nog geen vijftig jaar geleden ingekrast, gelet op de verse kleur van de inscriptie.

foto: R. den Besten

Van de initialen is er maar één ontcijferd: **EHvA** is Everhardus Hendrikus van Aken (1918-1995).

In 1935 woonde de toen 17-jarige van Aken bij zijn ouders in de Academie straat, dicht bij de kapel. Zijn initialen zijn ook elders in de stad aangetroffen.

Misschien zijn er lezers die meer weten over de gevonden initialen en namen. Of over de omstandigheden van de restauraties van de kapel. Alles over vroegere graffiti is welkom bij de auteur, die een volgende keer aandacht zal schenken aan soortgelijke graffiti in een kelder van het Klooster.

1) Dit artikel verscheen eerder in Schilders Nieuwsblad van 26 mei 1997.

2) Bron: Collectie mr. D.Koning in Gem. Archief Harderwijk.

De pagina's 11 t/m 17 bevatten de kroniek van Harderwijk over 1997.

Deze is elders te lezen, zie de verzamelde kronieken.

XYLOTHEKEN IN NEDERLAND

Dit artikel heeft uitgebreider in het tijdschrift "Origine") gestaan.

Met goedkeuring van de schrijver A.C. Gischler en de redactie van "Origine" mochten we grote delen overnemen uit het artikel, die betrekking hebben op de xylotheek van de Geldersche Academie.

Wie door de bomen het bos niet meer ziet en in de bossen de bomen niet meer herkent, die moet Ja, wat moet ie ?

Laten we vooropstellen, dat zij of hij geïnteresseerd is. Dan kan zij of hij - en gemakshalve houd ik het nu maar op hij - via internet alle mogelijk gegevens opvragen van alle mogelijke bomen in de wereld.

Onze Europese voorouders hadden het moeilijker, maar hun belangstelling was zeker niet minder. Vooral in de romantische jaren van de achttiende- en negentiende eeuw was er een tijd van de "pastoraal", de "herderinnesjes", de "terug naar de natuur"-ding, waarin het niet alleen de romanciers en arboreale-bouwers, die informatie zochten. En de "markt" niet daarop in te spelen.

Alle mogelijke details van bomen werden verzameld en in kleine onderdelen per boomsoort gegroepeerd: zaadjes, een zaaiing, bloemen, een tak, een knop, een bloem, stutten rindes, stutjes hout, wortel, zwaai en aa. Vervolgers wisten het vaak in een doos verpakt op een beetje van mos. Die doos moest natuurlijk het lokaal van het hout van de betreffende boomsoort getuigen zijn en om het opzicht een encyclopedisch aanpak te geven, die vorm hebben van een doos.

Een dergelijke verzameling van boom-bosken wordt "xylotheek" genoemd (volgens Griseb voorhoof)

Xylotheeken kunnen een geweldige omvang hebben en er zijn er nu talloze van bekend die gevolg van romax spouwerk. Sommige hebben meer dan een eeuw lang onopgevoerd verbragen gelegen op zolders of in kisten en kasten, vergeten en zonder belangstelling te worden.

In Nederland bleken er wat er nu zijn gemaakt, als in economische collecties. Nog maar drie hebben de tijd overleefd. Dat zijn de drie, die Landelijk Museum rindes aan onze belangrijkste instituten van tijd:

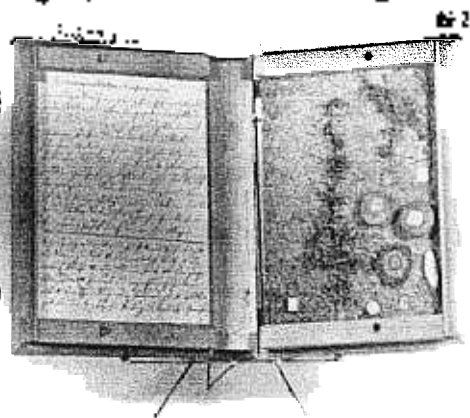
de Hogeschool van Franeker, de Hogeschool van Harderwijk en de Universiteit van Leiden.

Alle drie werden toegeschreven aan dezelfde verzamelaar: Alexander Christen Heinrich Friedrich van Gottschalk (1772-1835), rindesaar bibliothecaris van het Koninklijk Bibliotheek, die samen met de rindes-voorzitter wist verzameld in de buurt van Bayreuth. Hij wijkt zich slechts een van de bouw en publiceerde daarom in zijn eigen plaats Haarlem.

Li die periode daten die zijn xylotheeken. Van hem kanten wij niet zekerheids alleen de drie xylotheeken in Nederland bezit, maar ook daarbij zijn verschillen in uitvoering te constateren en is duidelijk dat het handschrift van meer dan één persoon is. We mogen dus aannemen, dat er meerdere personen zijn geweest hebben en dat

Schlumbach de "productent" is geweest. Een van zijn medewerkers, Johan Goffier, ziet er waarschijnlijk ook vast in en begint een beetje voor zichzelf, zoals hij schrijft in een bedelbrief van 1804. Uit deze brief blijkt vast, ook het maal om een wetenschappelijke collectie maar om een onmiskenbare productieve (ja, maal educatieve) bedoeling.

Het zal benvreemden, dat Harderwijk en Franeker ook Lodewijk Napoleon werden bevoorrucht boven Amsterdam, Utrecht en Groningen, toen hij de xijftheek-schenkingen distribueerde. Dit wordt begrijpelijker als wij bedenken, ook de beide eerste scholen teelde voor de Franse tijd gebouwd achterwa te verschijnen, wat uiteraard maal in de zin was van de Nederlanders in de oostelijke provincies. Bijvoorbeeld om deze aan zich te binden bepaalde de koning in 1807 dat de hogescholen van Harderwijk en Franeker "voortdurend zouden blijven voortbestaan".

nr 2

Overkijken bezocht Lodewijk Napoleon in 1808 beide hogescholen waarbij hij verduardte: "dat hij de eenzijdige reorganisatie der Alledaandien de Koninklijke Universiteit van Leyden wel bijzondere voorregten zal verorjgen, doch dat de overige Alledaandien ook een verbetering van heet bij gullen oovervrieden". Daarnaast behaalde hij hun trouw hij de opchtng en uitbreiding van de verzamelingen en van de bibliotheken. Waarschijnlijk moesten wij in dit licht de schenkingen van de xijftheek zien, die tussen 1809 en 1811 in een aantal zendingen in Nederland ooverveerden. (G.M. Roding 1950)

De xijftheek van Harderwijk heeft het na de distributie (uiting van de hogeschool in 1817 tot 1840 maal de technische, vochtige zolders van het stadsraat hebben doen. Hög zoals hoopde Harderwijk, dat ook weer een hogeschool tot stand zou komen in de voeloppen van zijn betreffende sturen Boedhaeve en Linnaeus (gepromoveerd in respectievelijk 1683 en 1735).

In 1840 wiet mr. S.W.A.E. baron Stoot in Orkhuil het met de zolders te benvrieden en uiteindelijk werd de xijftheek overgeortogen aan de Natuur Historische stöfeling van de "Overijsselse Vereniging tot Ooverdröfing van Productieve Wetenschap" in Zwolle. Vondst is ze in eljardien eenngagnen van de "Vereniging tot verbetering van Overijsselsche Regt en Geschiedenis". Veel beklote had het ook daar maal en in 1868 wiet G.M. Roding heet in brulleen te verorjgen voor het Natuurmuseum Epechade.

En nu dan, weer 40 jaar later, ligt deze xijftheek in een speciaal daadon geconditioneerde ruimte op "Zierich" te Eelde voor een restauratie die volgens de planning een jaar zal duren

*) Origine, Postbus 5220, 2000GE Haarlem, verschijnt viermaal per jaar, jaarabonnement f 60,-; losse nummers f 12,50 (exclusief de portokosten).

Vanaf heden is de oudheidkundige vereniging Herderewich lid van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN). De leden van Herderewich kunnen nu geassocieerd lid worden van de AWN voor f 35,- per jaar. Het gewone lidmaatschap van de AWN kost f 70,--. De geassocieerde leden ontvangen het tijdschrift Westerheem dan niet. U kunt het wel lenen uit de bibliotheek van Herderewich.

In de maanden oktober en november j.l. heeft een kleine expositie plaatsgevonden in de bibliotheek van Harderwijk.

Het geëxposeerde archeologische materiaal was afkomstig van leden van de AWN en van Herderewich. Het gaf aan de hand van aardewerk, botten, brons en bouwfragmenten een beeld van het wonen en werken in de 13e tot de 15e eeuw in Harderwijk.

Bibliotheek

De bibliotheek wordt de komende tijd geïnventariseerd en gerubriceerd door Co Andel. Als deze klus geklaard is, kan er weer een catalogus worden opgesteld. Tot zo lang nog even geduld.

De **bibliotheek blijft open** op de eerste en de derde woensdag van de maand van 14.00 uur tot 16.00 uur, n.l. **6 en 20 januari, 3 en 17 februari, 3 en 17 maart.**

Aanwinsten:

Geschiedenis van Harderwijk - red. J. Folkerts.

Kunstreisboek van Nederland

Lezing Fraterhuis.

Wie drie jaar geleden de lezing van de heer H.H. Posthumus over het Fraterhuis gemist heeft of deze lezing nog eens wil horen, krijgt nu de gelegenheid.

Familie J.C.de Groot (lid van onze vereniging), wonende Straat van Sevenhuysen nr.4, een deel van de kapel van het Fraterhuis, is van plan deze lezing nog eens te organiseren, maar dan in de bijpassende historische omgeving. Heeft u belangstelling, neem dan contact op met de familie De Groot: tel. 428272.

Als vervolg op de toer van donderdag 10 september 1995 van drie ritten van Broekhoven naar de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie, verzamelden 30 afdelingsleden van Harderwijk zich op 10 oktober ten opzichte speeldreef van steen verdedigingswerken met elkaar om te aan te komen.

Frankie om 9 uur vertrokken vijf per bus - wel heerlijk toch ten slotte zelf te hoeven rijden - naar Rijnswaen, wat betekent moerasige laagte aan de (Kromme) Rijn. Het is het grootste fort in de Nieuwe Hollandse Waterlinie en moest samen met de Mollen, een hoger gelegen gedeelte in de linie, Holland voor invallen van ongenode gasten behoeden.

Ter plaatse aangekomen en na koffie met warme appeltaart, worden we opgevangen door Bert Aartsen, wijklijner van Stadsbouwbeheer, die het complex in beheer heeft. Natuurlijk kon hij wel vertellen over de Linie in het algemeen en over het fort in het bijzonder vertellen, maar hij kon niet ontkennen dat zijn liefde voor de natuur op het fort hem wel bleef over. En inderdaad, naast indrukwekkende gebouwen is er in de loop der eeuwen door de eeuwen welken en de geschiedkundige een prachtig stuk natuur ontstaan, versierd van auto's en de raderende fietsen. De ritten worden we naast de historie van de gebouwen ook het nodige over brandweer, St. Janus en het leven van de reed, zelfs over het beramen van reuk en -geel aan hun speciale.

Ter afsluiting voor er een voorstedelijke en gezamenlijke broudbrood in de nabijgelegen jongschuur voor alle leeftijden.

Om 2 uur vervolgen vijf naar trip schied Museum. Dit is een vast klein fort in behoer bij Museumnummeren (met kerkje voor twee leden). Dit fort stelde om de nieuwe schied in de Nieuwe Waterlinie, veel voor de huidige van het orkest gelegen gebied, te vertellen. Het een plus is duidelijk kleiner en minder goed onderhouden dan Rijnswaen, hoewel het jansing dienst deed, o.a. als commandopost van de B.S. Het was er H.L. vrolijk en een reukgeuren werd het eenzaamheid, hetgeen de sterven plus weerhoudt ten er de vintarschap doet te brengen. Enkele exemplaren hebben zich naar de deze kool maar vromer namen uopgehangen.

Als nog van dankje bij "Pet Heij" in Loosdrecht bijen van hulsaria naar de vesting Harderwijk.

De Aard en Henk Motenaar zijn er als excursiecommissie mee in gevestigd het groepje ondergeleid aan bestude en fructueus dag te brengen, die vijfde vlakke van. Naar een ons allen: hartelijk dank voor jullie noeste arbeid. We zien uil naar de volgende reis.

De redactie wenst u
een vuit 2000
praktige Kerstdagen en
een fijne Jaarwisseling

